

Syrjäyttävä vapaa-ajan asuminen?

Marjavaara, Roger (2008). *Second Home Tourism. The Root to Displacement in Sweden?* Doctoral Dissertation. Department of Social and Economic Geography. Umeå University. GERUM 2008:1.

Mervi J. Hiltunen & Kati Pitkänen

Matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos, Joensuun yliopisto

Roger Marjavaara on maantieteen alan väitöskirjassaan tarttunut aiheeseen, joka on herättänyt maaseutu- ja aluepoliittisesti vilkasta keskustelua Ruotsissa jo 1970-luvulta lähtien. Marjavaara tarkastelee tutkimuksessaan vapaa-ajan asumisen alueellista kehittymistä ja selvittää, ilmeneekö Ruotsissa vapaa-ajan asumisesta aiheutuvaa paikallisväestön syrjäyttämistä (displacement). Vapaa-ajan asumisen yhteyttä displacement-ilmioon on käsitelty paljon kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa. Kiinteistöjen markkinahintojen nousun ja edelleen kiinteistöverojoen nousun seurauksena alkuperäisen paikallisväestön on katsottu olevan pakkomuuton edessä, koska asuntojen hinnat ja asumisen kulut ovat nousseet liian korkeiksi. Vapaa-ajan asukkaiden kausiasumisen on myös sanottu vaikuttavan yleisesti paikallisen hintatason nousuun ainakin sesonkiluonteisesti. Ongelmaksi vapaa-ajan asumisen on nähty muodostuvan vetovoimaisilla alueilla, joilla vapaa-ajan asuntojen kysyntä ylittää tarjonnan.

Tilastotietojen mukaan Ruotsissa on nykyisin noin 680 000 vapaa-ajan asuntoa. Vapaa-ajan asumisen suuri suosio ja kausiluonteisuus ovat olleet omiaan nostattamaan erilaisia ristiriitoja. Ruotsin Glesbygdverket¹ on ollut huolissaan kesäkauteen keskittyvän vapaa-ajan asumisen seurauksista ja maaseutualueiden muuttumisesta ympärivuotisen asumisen alueista kausiasumisen alueiksi. Vapaa-ajan asumista on jopa pidetty uhkana maaseudun kestäväälle kehitykselle. Marjavaara ottaa väitöskirjassaan selkeän kriittisen kannan Glesbygdverketin näkemyksiin ja nostaa vastakkaisena teoriana esiin yhtäläillä paljon keskustellun maaseudun ja talouden restrukturaation.

Artikkeliväitöskirjassaan Marjavaara kartoittaa displacement-ilmiota Ruotsissa eri maantieteellisillä skaaloilla, kansallisesta paikalliseen, käyttäen kvantitatiivisia aineistolähteitä. Valtakunnallinen ASTRID paikkatietokanta vuosilta 1991-2001 sisältää tiedot kaikista Ruotsin kiinteistöistä sekä jokaisen ruotsalaisen asuinpaikasta ja muuttohistoriasta. Vapaa-ajan asumisen osalta on siten mahdollista linkittää yhteen rakennus- ja yksilötiedot. Ruotsissa vapaa-ajan asuminen keskittyy Tukholman rannikolle ja saaristoon, maan länsirannikolle sekä matkailukeskuksiin Länsi- ja Pohjois-Ruotsissa. Marjavaara toteaa, että mökkeilyn keskittyminen tietyille alueille on pysyväisluonteista, ja kiinteistöjen hinnat ovat nousseet eniten alueilla, joilla on jo ennestään paljon vapaa-ajan asuntoja ja matkailullista vetovoimaa.

¹Glesbygdverket (haja-asutusaluevirasto) on Ruotsin elinkeinoministeriön alainen viranomainen, joka seuraa ja analysoi maaseudun kehitystä.

Marjavaara ottaa lähempään tarkasteluun Tukholman saariston ja sen kolme saarta (Blidö, Ingmarsö ja Sandö), jotka ovat Glesbygdsverketin mukaan erityisen alttiita displacement-ilmiolle. Marjavaaran tutkimustulosten mukaan kiinteistöjen yleistä hintatasoa alueella määrittelee vakituisten asuntojen hinnannousu, ei niinkään vapaa-ajan asuntojen hintataso. Tukholman saariston todetaan olevan muuttovoittoaluetta, ei suinkaan muuttotappioaluetta, kuten yleisesti oletetaan. Marjavaara esittää, että väestön muuttoliike saarilta pois johtuu muista tekijöistä kuin vapaa-ajan asuntojen määrän kasvusta. Useimmat poismuuttajat ovat elämänsaarellaan vaiheessa, jossa etenkin opinnot ja työelämä kutsuvat tai pakottavat muuttamaan muualle. Tätä ajatusta tukevat myös Sandön saaren entisille vakituisille asukkaille suunnatun kyselytutkimuksen tulokset.

Väitöskirjan yhteenvedossa Marjavaara toteaa empiirisen tarkastelun osoittavan, että maaseudun ja haja-asutusalueiden, kuten saariston tai rannikkoseutujen ahdingkoa ei voi katsoa vapaa-ajan asumisen leviämisestä johtuvaksi. Marjavaaran mielestä displacement-keskustelu Ruotsissa on siten perusteeton ja valtionhallinnon tulisivikin ymmärtää, että nykyisessä mobiilissa yhteiskunnassa ihmisten kiinnittymistä useampaan kuin yhteen paikkaan (multiple place attachment) ei tulisi nähdä ongelmallisena ja rajoitettavana asiana. Pikemminkin monipaikkaisuus tuo hyvinvointia ja vireyttä myös maaseudulle, ja vapaa-ajan asumista voitaisiin kehittää ja tukea näistä lähtökohdista.

Marjavaaran väitöskirja on laadittu toimivaksi kokonaisesitykseksi, jossa tutkimusasetelma on selkeä ja tutkimusongelma johdonmukaisesti jäsennelty displacement-keskustelun ympärille. Tutkimuksen tavoite, displacement-teorian hylkääminen Ruotsin kontekstissa, tulee vakuuttavasti todistetuksi. Väitöskirjan sisältöön voi kuitenkin esittää muutamia rakentavia huomioita, jotka liittyvät taustoittavan keskustelun avaamiseen, käsitteenmäärittelyyn ja teoriakytkentöihin. Tutkimusasetelman normatiivisuus ja tutkimuksen lähtökohtien ja johtopäätösten kytkeminen politiikkaan, tekevät työn sävyllään hieman yksioikoiseksi. Teoreettinen displacement-keskustelu ja kriittinen suhtautuminen Ruotsin nykyiseen vapaa-ajan asumisen kehittämispolitiikkaan tulevat eri yhteyksissä toistetuiksi, mutta lukija jää kaipaamaan lisävalaistusta ilmiön ympärillä käytyyn yhteiskunnalliseen keskusteluun, esimerkiksi Glesbygdsverketin kehittämispoliittisiin perusteluihin. Myös yhteiskuntateoreettisen maaseudun rakennemuutoskeskustelun avaaminen jää vähälle huomiolle. Vaikka väitöskirjassa sivutaankin erilaisia mökkeilyn vaikutuksia sekä monipaikkaisuuden haastetta, tutkimus itsessään perustuu suppealle displacement-käsitteen määrittelylle, vain suhteessa asuntojen hintatason ja elinkustannusten nousuun sekä asukasryhmien ja rakennuskannan muutokseen. Laajempi displacement-ilmion määrittely pitäisi sisällään vapaa-ajan asumisen ja tähän kytkeytyvän amenity migration -ilmion sosiaaliset, taloudelliset ja ympäristölliset vaikutukset. Suppea asuinpaikkaan sidottu displacement-määrittely on ristiriidassa myös Marjavaaran itsensä esittämään kritiikkiin mobiilien elämäntapojen huomioimattomuudesta hallinnollisella tasolla. Tutkimusmenetelmällisesti hieman ongelmallisena voidaan nähdä entisille vakituisille asukkaille suunnatun strukturoidun kyselytutkimuksen. Avoimet kysymykset ja niiden kvalitatiivinen analyysi olisivat näinkin pienellä otosjoukolla (N 44, vasta-

usprosentti 53 %) olleet varsin helposti toteutettavissa. Nyt kyselyn anti jää hieman pinnalliseksi ja kvantitatiivinen analyysi ohueksi.

Marjavaara toteaa, että tutkimuksen aihepiiri on kompleksinen ja monipuolisesti hän havainnollistaakin tutkimusaihettaan, mutta teoriatasolla tai tieteellisessä lähestymistavassa ei kompleksisuuden haasteeseen juuri tartuta. Kaiken kaikkiaan, monipuolisempi näkemys displacement-ilmiöstä ja syy-seuraussuhteiden laajempi avaaminen sekä tuorempi tieteenteoreettinen ote olisivat tuoneet työhön yhteiskuntamaantieteellistä syvyyttä. Väitöskirjaa on edellä esitetystä huolimatta pidettävä merkittävänä lisänä vapaa-ajan asumisen akateemisen tutkimusperinteeseen maailmalla, ja tekijää voi erityisesti kiittää kansainvälisen tutkimusaiheen esiin nostamisesta pohjoismaisessa kontekstissa, jota määrittävät suhteellisen harvaan asutut alueet ja maaseudun rakennemuutos.